

Fiatal fővárosi tanítók

— Útjuk a pályakezdésig - objektív adatok és szubjektív értékeléseik tükrében —

A közoktatásunkkal szembeni társadalmi követelmények — amennyiben következetesen végig gondoljuk és valóban komolyan vesszük őket — minden más iskolafokozathoz képest különlegesen nagy fejlődést, radikális belső megújulást kívánnak az általános iskola *alsó tagozatától*. Széles körű közvetlen tapasztalatok és pedagógiai, pszichológiai és szociológiai tudományos vizsgálati eredmények egybehangzóan bizonyítják, hogy a kisiskolás életéveknek sorsdöntő, egyetlen későbbi korszakkal sem összehasonlítható hatásuk van a felnövekvő fiatalok egész további iskolai és művelődési pályafutásában. Nem túlzás azt állítani, hogy a *kisiskolás periódus — jelenlegi iskolaszervezetünkben az alsó tagozat — kulcsszerepet tölt be egész közoktatási rendszerünkben*. A művelődési egyenlőtlenségeknek az iskolában — egyáltalán — lehetséges kompenzálásának mindenestre a legfőbb, minden későbbi fokozatnál hatékonyabb színtere ez az iskolai szakasz lehet. Pontosabban: az iskolai felzárkóztatás számára ez az életkori-szocializációs periódus az elvileg legalkalmasabb — egyben ez az a kritikus időszak, melynek lehetőségeit elmulasztva, később sok minden már nem is igen pótolható.

Már a *jelenlegi* tantervi reformok is igen erőteljesen érintik az alsó tagozatot. Mégpedig úgy, hogy a változások nem oszlanak meg más-más pedagógusok képviselte szaktantárgyak között, hanem ugyanannak az osztálytanítónak (illetve tantárgycsoportos oktatási rendszerben kettőnek) kell az egész fejlesztéssel megbirkóznia.

A jövő legkülönbözőbb közoktatási, fejlesztési és reformelképzelései egyben megegyeznek: az iskoláskor első éveinek különleges, a pedagógusok részéről nagy szakmai tudást, hozzáértést kívánó szerepet szánnak. Csatlakozó tudományágak egész sora hivatott arra, hogy korszerű színvonalon megalapozza a *kisiskoláskor pedagógiájának elméletét és gyakorlatát*. Az azonban máris nyilvánvaló, hogy a legkisebbek oktatás-nevelése semmivel sem igényel kisebb, kevésbé elmélyült felkészülést és alacsonyabb minőségű pedagógiai tevékenységet — csak bizonyos értelemben más jellegűt — az itt tanítóktól, mint a későbbi évfolyamokkal foglalkozóktól.

Mindezeknek a megvalósítása — a jelenleg működő tanítókra vár Mindenekelőtt azokra, akik a mostani években léptek és lépnek be pályakezdőkként az osztálytermekbe, akik előtt tehát 30—40 tanévnyi iskolai munka áll, ugyanannyi évjárat magyar kisiskolásainak oktatása-nevelése sorsdöntő első iskolaévekben. Patetikusknak tűnne, ha azt mondanánk, hogy a nemzet egész jövője megy át majd a kezükön — pedig szó szerint így igaz.

Az elmúlt évek akadozó tanító-utánpótlását követően az utóbbi években tömegesen jelentek meg az iskolákban fiatal, frissen végzett (illetőleg képesítés nélküliből diplomás tanítónak lett) alsó tagozatos nevelők, szinte kizárólag nők. A „tanító néni” hagyományos fogalmához képest (amelyhez az előbbi időszakban elsősorban középkorú és idősebb nők képe tapadt), gyors változás következett be. Különösen az új lakótelepek iskoláiban, de másutt is gyakorivá lett a huszonéves,

farmernadrágos, az elsős gyermekek anyukáinál esetleg fiatalabb tanító „néni”. Abból a generációból kerültek ki, amelynek tagjai középiskolás-főiskolás életkorukban oly sokszor hívták magukra a figyelmet az irodalomban és a sajtóban mint a sajátos „ifjúsági szubkultúra” tagjai. Mások-e ezek az új tanítónők, mint generációs elődeik? Ha igen, miben, külsőségeikben csak, vagy mentalitásukban is? Hogyan tudnak beilleszkedni a tantestületek életébe, milyen kapcsolatot tudnak a szülőkkel kialakítani és viszont: hogyan fogadják őket, mekkora a bizalom irántuk?

Érthető, hogy a közvélemény érdeklődéssel figyeli, milyenné válik a tanítósg, milyen tudású és képességű fiatalok választják ezt a pályát, milyen minőségű a főiskolai képzésük, és — pályájukat megkezdve — milyen színvonalon végzik munkájukat. Egyes szülői és pedagógus-csoportokban olyan vélemények terjedtek el, melyek szerint az utóbbi években minőségi romlás kezdődött a tanítósg szakmai összetételében. Sokan kontraszelekciónról beszélnek: „A tanítóképzőbe azokat veszik fel, akiket máshova nem vettek fel vagy nem vettek volna fel.” Több tanítóképzős főiskolai tanár ijesztő példákkal illusztrálja a tanítójelöltek műveletlenségét, iskolai tudásuk alapvető hiányosságait (pl. a helyesírásban, az elemi matematikai fogalmak ismeretében). Sok (főleg felső tagozatos) pedagógus egyenesen vészes romlásról beszél, és a fiatal tanítósgot úgy jellemzi, mint kényszerből pályára kerülő, szakmájukat képesítés nélkül ellátó, illetve csak csökkent értékű levelező diplomát szerző, munkáját a régi hivatástudat nélkül végző nemzedéket. Mások viszont — éppen ellenkezőleg — a fiatal, megújult szemléletű pedagógusok beáramlásától az alsó tagozat életének felfrissülését, pedagógiai légkörének modernizálását remélik.

Többek között ezek az ennyire ellentétes vélekedések teszik időszerűvé, hogy pontosabb képet alkossunk a fiatal tanítósgról. Különösen indokolt ez a fővárosban, ahol az elmúlt hét évben *hatszorosára növekedett a 30 évesnél fiatalabbak aránya* a tanítósg és az alsó tagozatos napközisek között (1970-ban 6%, 1978-ban 35%). 1978-ban a 4 808 budapesti alsó tagozatos pedagógus közül 1 688 volt 30 évesnél fiatalabb (860 diplomás és 828 képesítés nélküli). Az állandó és természetes folyamatként végbemenő lassú nemzedéki kicserélődés helyett most egy ugrásszerűen nagyarányú váltás játszódott le a fővárosi általános iskolák alsó tagozatán. A demográfiai adatok azt mutatják, hogy ez a sajátos generációs váltás tovább fog folytatódni, és a 80-as évek közepéig az alsó tagozaton dolgozó pedagógusok közel kétharmada 30—35 évesnél fiatalabb lesz. Ez a folyamat egyes budapesti kerületekben és iskolákban már jelenleg is megfigyelhető: a XXI. kerületben a tanítósg 60%-a 30 évesnél fiatalabb, a XVII., XXII., XV., XIX. kerületekben 45—55%-os az arányuk. Az iskolák 21%-ában nagyjából hasonló arányokat találunk.

Mindezeket a folyamatokat figyelembevéve, szükségesnek tartottuk, hogy 1976-ban *a képesítés nélkül tanító pedagógusok*¹ és 1978-ban *a 30 évesnél fiatalabb alsó tagozatos tanítók* körében szociológiai vizsgálatot folytassunk Budapesten².

¹ Lásd *Háber Judit*: Pedagógusok — képesítés nélkül. Budapesti Nevelő. 1977. 3. sz.

² E vizsgálat keretében kérdőíves interjú és időmérleg-felvétel módszerével összegyűjtöttük iskolai pályafutásukra, pályára kerülésükre vonatkozó adatokat, a tanítóképző főiskolai képzésükről alkotott mai véleményüket (ezek szerepelnek a jelen írásban), valamint pályakezdésük éveire, életkörülményeikre vonatkozó adatokat és terveikről, pedagógiai tevékenységükkkel, munkájukkal kapcsolatos elképzeléseiket (ez utóbbi témára más alkalommal térünk ki).

A vizsgálatba bevontak kiválasztása a véletlen mintavétel módszerével történt (az iskolák kiválasztásánál külön csoportosítottuk a kisebb, a közepes és a nagyobb létszámú iskolákat). A mintába a budapesti iskolák egyharmada és a 30 évnél fiatalabb tanítók negyede került (83 iskolából 217 tanító).

A tanítóóság összetétele szempontjából egyaránt érdekes, hogy hovávalósiak és milyen társadalmi rétegekből származnak a fiatal tanítók. Közel egy évtizeddel ezelőtt a budapesti tanítóóság 63⁰/₀-a vidéki származású volt³. A vidéki fiatalok részére tehát a gazdasági-társadalmi fejlődéssel együttjáró urbanizáció a tanítói pályán is elég nagy területi mobilitást tett lehetővé. Jelenleg a budapesti fiatal tanítók 54⁰/₀-a budapesti születésű, 65⁰/₀-a fővárosi középiskolai végzettségű. A fiatal vidéki értelmiség fővárosba kerülésének továbbra is egyik fontos lehetősége a tanítói pálya: a fiatal budapesti tanítók 31⁰/₀-a községekben, 15⁰/₀-a vidéki városokban született.

Az utóbbi évek tanítóhiánya is elősegítette a vidékiek fővárosba kerülését, ezért újból növekedett a vidéki származásúak aránya az 1—2 éve végzetek között (50⁰/₀-uk született vidéken).

A tanítói pálya mindig is a munkás- és parasztszármazású fiatalok értelmiségivé válásának egyik tömeges lehetőségét nyújtotta. 1970-ben a fővárosi tanítók fele-fele arányban voltak fizikai és szellemi származásúak. Nagyjából hasonló arányok találhatók ma a fiatal tanítók körében: az apa foglalkozása a tanítójelölteknél 50⁰/₀-ban fizikai, a fiatal tanítóknál 43⁰/₀-ban. Más fiatal értelmiségi csoportoknál⁴ ez az arány sokkal alacsonyabb: az összes egyetemi és főiskolai hallgatóknál 15⁰/₀-kal, a bölcsészhallgatóknál 28⁰/₀-kal, az ifjú diplomásoknál 19⁰/₀-kal (1. táblázat). Tehát a tanítói pálya — más foglalkozásokhoz képest — nyújtja továbbra is az egyik legnagyobb mobilitási lehetőséget a munkás-parasztszármazású fiataloknak. Ugyanakkor megfigyelhetjük a szellemi származású fiatalok — közülük a gyengébb iskolai teljesítményűek — növekvő érdeklődését a tanítói pálya iránt. (A budapesti Tanítóképző Főiskolán például 73⁰/₀ volt az arányuk 1972-ben.)

Az elmúlt évtizedben olyan változások következtek be a társadalom rétegződésében, az iskolázottságban és a társadalmi mobilitási folyamatokban, amelyek kifejezésre jutnak a fiatal tanítók szüleinél is (2. táblázat). Erősen növekedett az egyetemet és főiskolát végzett értelmiségi szülők aránya elsősorban a középszintű szellemi, a paraszt és kisiparos foglalkozásúak rovására.

A különböző társadalmi közegekből érkező ifjú tanítók nemcsak színesítik az iskolát, hanem megkönnyítik a kisgyermekes iskolához való közeledését: nagyon hasznos lehet, ha a tanító hasonló társadalmi környezetben nőtt fel, mint a kisgyermek.

A fiatal budapesti tanítókat reprezentáló mintákban szereplők 96⁰/₀-a nő és 50⁰/₀-a házas. Az értelmiségi létnek egyik velejárója ma társadalmunkban, hogy az értelmiségi házastársa szintén értelmiségi vagy „legalább” szellemi dol-

³ Ez utóbbi adat és több későbbi — budapesti tanítókra vonatkozó — összehasonlító adat az MTA Szociológiai Kutató Intézet és a Fővárosi Pedagógiai Intézet 1970-es szociológiai vizsgálatából származik (a továbbiakban jelzésük: 1970.) — Lásd *A pedagógusok helyzete és munkája*. MTA Szociológiai Kutató Intézet kiadványa, 1972.

⁴ Az összehasonlító adatok forrásai: Az egyetemi és főiskolai hallgatók összetétele 1972-ben. Egyetemi Számítóközpont statisztikai adattára, Kézirat. (Jelzése a továbbiakban: 1972.) Valamint: Reprezentatív vizsgálat az 1967-ben nappali tagozaton diplomát szerzett és akkor állandó budapesti lakással rendelkező fiatalok körében.

E vizsgálatba bevont 2681 ifjú diplomás megfelelő arányokban képviseli a különböző ifjú diplomás értelmiségi csoportokat. Mivel abban az időben nagyon alacsony létszámban folyt a fővárosban a tanítóképzés (csak két százalék a mintában a tanító- és óvónőképztőt végzett), a vizsgálat adatai nagyon jól használható összehasonlító adatbázist jelentenek. (Jelzésük a továbbiakban: 1967.)

Lásd *Ifjú diplomások*. A Fővárosi Pályaválasztási Intézet és a Felsőoktatási Pedagógiai Kutató Központ közös kiadványa, 1970.

Ifjú értelmiségi csoportok szociális származása
(százalékos megoszlás)

	Apa foglalkozása		
	szellemi	fizikai	együtt
Egyetemi és főiskolai hallgatók (1972)			
Összesen	65,2	34,8	100,0
Tudományegyetemeken	71,9	28,1	100,0
Bölcsész tudományi egyetemeken	77,6	22,4	100,0
Tanárképző főiskolákon	55,8	44,2	100,0
Tanítóképző főiskolákon	50,2	49,8	100,0
Közülük:			
budapesti	72,7	27,3	100,0
bajai	53,5	46,5	100,0
esztergomi	50,0	50,0	100,0
jászberényi	39,6	60,4	100,0
Ifjú diplomások (1967)	68,4	31,6	100,0
Fiatall tanítók, Bp. (1978)	56,9	43,1	100,0
Közülük:			
1—2 éve végzettek	58,0	42,0	100,0
6—9 éve végzettek	47,0	53,0	100,0

gozó. A társadalmi homogeneitásra törekvés a fiatal tanítónőknél is megfigyelhető, ha nem is ugyanúgy, mint a legnagyobb presztizsú értelmiségi „elit-foglalkozások” képviselői esetében. A fiatal tanítók házastársainak negyötöde szellemi foglalkozású, és a szakmunkás házastársak döntő többsége is érettségizett és magasabban kvalifikált szakmában dolgozik — feltehetően sokan lesznek közülük előbb-utóbb termelésirányítók, technikusok (3. táblázat).

A szülők foglalkozási csoportjai és iskolai végzettsége
(százalékos megoszlás)

	Apa		Anya	
	Tanítók (1970)	Fiatall tanítók, Bp. (1978)	Tanítók* (1970)	Fiatall tanítók, Bp. (1978)
Vezető állású	9	8	—	1
Értelmiségi	6	33	—	20
Egyéb szellemi dolgozó	37	16	—	33
Szakmunkás	29	26	36	7
Betanított és segédmunkás		10		19
Mezőgazdasági fizikai	11	4	—	2
Kisiparos, kiskereskedő	8	3	—	2
Háztartásbeli	—	—	—	16
Együtt:	100	100	—	100
Fő	104	209	—	217
Iskolai végzettség				
Általános iskola	65	38	78	53
Középiskola	26	18	22	28
Egyetem és főiskola	9	44	—	19
Együtt:	100	100	100	100
Fő	107	206	104	211

* Az 1970-es vizsgálat nem kérdezte az anya foglalkozását.

A fiatal tanítók házastársainak foglalkozása és iskolai végzettsége
(a házas megkérdezettek százalékában)
(N = 108)

Foglalkozás:		
Értelmiségi		50
Ebből: mérnök és agronómus		22
pedagógus		6
katonatiszt		6
tudományos munkatárs		6
orvos		4
egyéb		6
egyetemi hallgató		8
középszintű szellemi, alkalmazott, technikus		21
szakmunkás		21
Együtt:		100
Iskolai végzettség:		
Általános iskola		4
Középiskola		42
Főiskola		20
Egyetem		34
Együtt:		100

ISKOLAI PÁLYAFUTÁS A TANÍTÓKÉPZŐ FŐISKOLÁIG

Az általános- és középiskolában elsajátított tudás, megszerzett ismeret nagymértékben meghatározza a későbbi szakmai műveltség és tudás színvonalát és a későbbi művelődés lehetőségeit. Ezért nem érdektelen megismerni a fiatal tanítók korai iskolai pályafutását, még ha a rendelkezésre álló adatok nem is tesznek lehetővé igazán mélyre hatoló elemzést. Iskolai teljesítményeikre csak tanulmányi eredményeikből következtethetünk. A fiatal tanítók kérdőíve az általános iskola nyolcadik osztályának osztályzatára, az érettségi és az állami vizsga eredményére szolgáltat adatot. Az osztályzatok értelmezésénél nem vettük figyelembe azt a lehetőséget, hogy egyesek esetleg jobb osztályzatokat adtak meg, mint amilyent a valóságban kaptak. Nem vettük számításba azt a közismert tényt sem, hogy az érdemjegyek iskolánként eltérő pontossággal jelzik a tanulók tudásszínvonalát.

Mivel ezek a különbségek leginkább iskolatípusonként és település-típusonként adódnak, ismertetjük az erre vonatkozó adatokat. A megkérdezettek 81%-a gimnáziumban és 19%-a szakközépiskolában érettségizett. Többségük fővárosi iskolákba járt, mégpedig százalékos megoszlásban a következőképpen

	Budapesten	Vidéki városban	Községben	Együtt
Általános iskolába	58	18	24	100
Középiskolába	65	26	9	100

Mindezektől eltekintettünk, és összehasonlítottuk az osztályzatokat más ifjú értelmiségi csoportok osztályzataival, nevezetesen az egyetemre és főiskolára 1972-ben felvettek, valamint 1967-ben nappali tagozaton diplomát szerettek eredményeivel.

Amíg az általános iskolai osztályoknál nincs különbség, addig az érettségi eredményei egyértelműen bizonyítják, hogy a jobb eredményeket elérők más

egyetemekre, főiskolákra — nem a tanítóképző főiskolára — kerülnek, és a továbbtanulók közül a leggyengébb eredményt felmutatók (a műszaki és mezőgazdasági főiskolák mellett) a tanítóképző főiskolákra mennek (4. táblázat).

4. táblázat

Érettségi átlagosztályzat és érdemjegy szerinti százalékos megoszlás

	Átlagosztályzat	Érdemjegy			
		jeles	jó	közepes, elégséges	együtt
<i>Ifjú diplomások (1967)</i>	4,53	68	22	10	100
<i>1972-ben felvett hallgatók</i>					
Orvostudományi egyetem	4,63	66	31	3	100
Tudományegyetem	4,56	61	36	3	100
Műszaki egyetem	4,48	54	40	6	100
Óvónőképző főiskola	4,14	35	46	19	100
Tanárképző főiskola	4,01	24	55	21	100
Tanítóképző főiskola	3,00	11	60	29	100
Műszaki főiskola	3,74	12	53	35	100
Mezőgazdasági főiskola	3,59	6	51	43	100
<i>Fiatal tanítók, Bp. (1978)</i>	3,97	23	59	18	100
Közüllük:					
6—9 éve végzettek	4,37	50	42	8	100
1—2 éve végzettek	3,65	15	61	24	100

Az 1—2 éve végzeteknél (tehát a főiskolai tanulmányaikat 1973-ban és 1974-ben kezdőknél) tovább erősödött ez a kontraszelektációs folyamat, és különösen feltűnő az átlagosztályzat csökkenése a 6—9 éve végzetekhez képest. Ez a tendencia megfigyelhető a különböző egyetemekre és főiskolákra felvettek felvételi pontszámainak összehasonlításakor (az 1973-ban felvettek átlagos felvételi pontszámai⁵):

Orvostudományi egyetemek	18,1
Tudományegyetemek	17,9
Műszaki egyetemek	17,1
Tanárképző főiskolák	16,2
Tanítóképző főiskolák	14,7

A tanítóság utánpótlásánál tehát közrehat egy bizonyos *kontraszelektációs folyamat*. A fiatalok előtt nincs megfelelő presztizse sem a tanítói pályának, sem a tanítóképző főiskolának. (Az egyik megkérdezett fiatal tanító ezt a következőképpen éli át: „Csak tanító... a pedagógus réteg legalja. A képesítésnélküliek még jobban alátámasztják ezt a véleményyt. A közvélemény szerint csak a tanárok az igazi pedagógusok.”) Abban, hogy a pályaválasztó fiatalok között nincs kellő presztizse, vonzása a tanítói pályának, biztos része van annak, hogy erre a pályára — a 60-as évek elejéig — középfokú végzettséggel lehetett kerülni, és jelenleg is dolgozhatnak — nem kevesen — képesítés nélkül is.

⁵ Forrás: *Középiszkolák felvételi vizsgaeredményei*. 1974. Egyetemi Számítóközpont — Oktatási Minisztérium kiadványa.

A felvételi pontszámok közötti eltérések elsősorban a középiskolából hozott pontszámokból származnak, mivel a felvételi vizsgákon szerzett pontszámoknál — az eltérő követelmények miatt — csekélyebbek a különbségek. Pl. 1973-ban a magyarból felvételizők vizsgaeredményeinek pontszáma a tudományegyetemeken 5,98, a tanítóképző főiskolákon pedig 5,72 volt).

Mennyiben igaz az a vélemény, hogy a fiatal tanítószágot többségében kényszerből pályára kerülők, a tanítást csak más lehetőség híján választók alkotják?

A vizsgálatba bevont tanítóktól megkérdeztük azt, hogy „középiskolás korában eredetileg milyen pályára készült?” A kérdés tehát azt kívánta rekonstruálni, hogy kb. fél—egy évtizeddel ezelőtt — a döntési szituációt, a reális lehetőségek számbavételét megelőzően — milyen pályaelképzelések uralkodtak körükben. (Tisztában vagyunk azzal, hogy az emlékezésnél gyakori a torzítás, szépítés, öngazolás, a jelen visszavetítése.) Mégis ezek a válaszok fejezik ki a leginkább a kényszer, a körülményekhez való alkalmazkodás nélküli vágyakat és óhajokat. Válaszaik tanúsága szerint a fiatal tanítók döntő többsége (84 százalék!) pedagógusnak készült (részben más pálya mellett), de csak közel egyharmaduk választotta már ekkor is — egyértelműen — a tanítói pályát. (L. az 5. táblázatot.)

5. táblázat

Előzetes pályaelképzelés

		%
Tanító	31	77% (közülük 5% egyéb pályát is választ)
Tanár	28	
Pedagógus (külön megnevezés nélkül)	15	
Óvónő	3	
Orvos	6	23% (közülük 7% a pedagógus pályát is választja)
Jogász	5	
Művész	5	
Mérnök	3	
Közgazdász	2	
Mezőgazdász	2	

Középiskolásként tehát kb. kétharmad arányban egyetemre készültek. De a döntési helyzetben a negyedik osztályban már reálisabban egyeztettek pályaelképzeléseiket a lehetőségekkel. Családjuk, tanáraik, barátaik tanácsára és egyéni mérlegelés alapján sokan irreálisnak ítélték eredeti elképzeléseiket. A döntésüket leginkább az egyetemi felvételtől való félelem befolyásolta, már csak 13% jelentkezett egyetemre, 12% más főiskolára és többségük — 75% — tanítóképző főiskolára.

Az érettségi előtti pályaválasztási döntés realitását a felvételi vizsgák tényleges eredményén mérhetjük le (6. táblázat). A fiatal tanítók között a sikeres felvételizők aránya nagyjából hasonló ahhoz, amit az ifjú diplomások között figyeltek meg, akiknél a jelentkezők 63%-át az első, 29%-át a második, 7%-át a harmadik és 1%-át a negyedik kísérletre vették fel.⁶

A fiatal tanítók egy tizede nem közvetlenül az érettségi után jelentkezett a felvételi vizsgára, így az érettségi évében csak 64%-uk került a tanítóképző főiskolára. Több mint egyharmad részük (36%) több-kevesebb időre különböző munkahelyeken helyezkedett el. Közülük 26% 1—2 évig, 8% pedig 3—6 évig dolgozott ipari, kereskedelmi, vendéglátóipari, mezőgazdasági és egészségügyi munkahelyeken. A mintánkba kerültek több mint egynegyede (26%) dolgozott képesítésnélküliként, mégpedig 4% az érettségi évében került az általános iskolába, 22% pedig 1—2 év múlva kezdett pedagógusként dolgozni. A képesítésnélküliek fele 1—2 évig, a másik fele 3—6 évig dolgozott, és közben a munkájuk

⁶ Ifjú diplomások. — Id. kiad.

A fiatal tanítók egyetemi és főiskolai felvételi vizsgái
(százalékos megoszlás)

	Első	Második	Harmadik	Együtt
	felvételi vizsga			
Tanítóképző főiskolán	75	22	3	100
Tanárképző egyetemen és főiskolán, és óvónőképző főiskolán	18	6	—	24
Egyéb egyetemen és főiskolán	7	—	—	7
Összesen:	100	28	3	—
A fentiből: sikeresen felvételizett	72	25	3	100

végzése mellett megszerezték a tanítói diplomát. Más fiatal értelmiségi csoportoknál azt tapasztaljuk, hogy a fiatal tanítóknál nagyobb arányban vállaltak munkát az érettségi után (feltehetően a sikertelen egyetemi felvételi vizsga miatt): 46% vállalt munkát, 7% iratkozott be szakmunkástanulónak, és 47% kezdte el közvetlenül az érettségi után főiskolai, egyetemi tanulmányait.

Vizsgálatunk azt bizonyítja, hogy a fiatal tanítók nagy többsége eredeti terveinek vagy realitásérzékének megfelelően került a tanítóképző főiskolába. Tehát egyáltalán nem igazolódtak azok a feltételezések, hogy a tanítóképzőbe kerülő fiatalok többsége sikertelen próbálkozások sorozata után, eredeti elhatározásától teljesen függetlenül, mintegy véletlenül sodródott csak erre a pályára. Ugyanakkor az sem tagadható, hogy többségük eddigi életútja nem tekinthető — kortársaik közül — különösen eredményes tanulmányokkal kiemelkedő, a pedagógus pálya iránt kifejezetten szellemi indítékokból elhivatást érző fiatalok töretlenül sikeres pályafutásának.

Egy pedagógus-csoport, egy pedagógus nemzedék minőségét, értékeit azonban nemcsak és nem is elsősorban iskolai pályafutása, tanulmányi teljesítménye, még csak nem is a pályakezdésig megszerzett műveltsége határozza meg. Bármennyire is életre szóló hatású az iskolai előképzettség, még sincs abszolút determinációt jelentő feltétlen megfelelés a felkészülés éveinek iskolai eredményei (és eredménytelenségei) és a felnőttként végzett pedagógiai tevékenység között. Éppen a felnőttként érzett felelősség, a gyermekekért, a tanítványokért vállalt elkötelezettség hidalhatja át a felkészülés éveinek hiányosságából eredő nehézségeket, pótolhatja a lemaradásokat. A tanítói szerephez fűződő társadalmi elvárásokra reagálhat nagyon pozitívan — önmagát meghaladva — az is, akinek a tanításhoz vezető útja nem felel meg az eszményi követelményeknek. Kultúránk folytonosságának és állandó megújulásának alapvető érdekei diktálnák, hogy a felnövekvő nemzedékből mindig a legkiválóbbak és legrátermettebbek válasszák hivatásul az utánuk következők tanítását. Tudjuk, hogy ez ma koránt sincs így.

A rossz trend megfordulásához, az egész pedagógus pálya vonzerejének növeléséhez sok mindennek kellene megváltoznia. Az azonban mindenképpen előfeltétele minden pozitív változásnak, hogy a mostani években pályára lépő fiatal tanítók élete és iskolai tevékenysége minél sikeresebb legyen, vonzó példát mutasson tanítványaiknak, a szülőknek és a leendő tanítóknak. Ehhez kell többek közt a pedagógusképzésnek is — reálisan számolva a tanító-utánpótlás minden jelenlegi problémájával — minél hatékonyabban hozzájárulnia.

**A FIATAL BUDAPESTI TANÍTÓK VÉLEMÉNYE
A TANÍTÓKÉPZŐ FŐISKOLÁRÓL**

Kérdéseink egy csoportja a tanítóképző főiskolákra vonatkozott.⁷ (A mintacsoportunkban részt vevő fiatal tanítók 57%-a a budapesti tanítóképző főiskolán szerezte diplomáját, a többiek közé pedig egyaránt kerültek az összes többi tanítóképző főiskolán végzettek.) Azt kívántuk megtudni, hogyan vélekednek a pályán 1—9 éve dolgozó fiatal tanítók a főiskolai képzés-oktatás színvonaláról, mit tartanak jónak és hasznosnak, mit rossznak, elavultnak, feleslegesnek, a valóságos feladatokkal ellentétesnek, mivel egészítenék ki a képzési programot, mely témáknak, tárgyaknak adnának nagyobb szerepet és teret a képzésben, végül megfelelőnek tartják-e a gyakorlati felkészítést.

Meg kell jegyeznünk, hogy a kapott válaszok alapján nem kívánjuk a tanítóképzés átfogó szociológiai elemzését adni, erre kérdéseink megfogalmazásakor sem törekedtünk, s adataink e célra nem is alkalmasak. Ha kérdőív segítségével *véleményeket, álláspontokat, értékeléseket* firtatunk, a kapott válaszok — ha jól kérdezzük, és megteremtjük az őszinte válaszoláshoz a feltételeket — a megkérdezettek *szubjektív beállítottságába* adnak bizonyos betekintést. Így a végzett hallgatók utólagos véleménye, minősítése sem adhat elégséges alapot egy oktatási intézménytípus mélyreható, sokoldalú *objektív* értékeléséhez. Ugyanakkor azonban a budapesti fiatal tanítóságot hitelesen képviselő és önmagában sem elhanyagolható létszámú mintacsoportunk résztvevőinek többnyire igen aktív közreműködő készséggel kifejtett, a téma iránt nagyfokú érdeklődést mutató válaszait, észrevételeit nincs sem okunk, sem jogunk elhallgatni. Úgy gondoljuk, hogy ez is *egy* előzetes adalék lehet a tanítóképzés problémáinak nagyon is időszerű sokoldalú és valóban mélyreható interdiszciplináris feldolgozásához.

A főiskolára vonatkozó első kérdésünkben („*Mondja el a véleményét a Tanítóképző Főiskoláról!*”) arra voltunk kíváncsiak, hogyan summázzák véleményüket volt iskolájukról a fiatal tanítók. A válaszokat három kategóriába soroltuk aszerint, hogy alapvetően pozitív vagy negatív megállapításokat tartalmaznak-e, lényegében elismerően vagy kifejezetten elítélően, csak kritikusan nyilatkoznak-e az ott töltött évekről, illetve a jó és a rossz emlékek, élmények és minősítő jegyek vegyesen fordulnak-e elő.

A megkérdezettek többsége (76%) nappali, kisebb hányada (24%) esti vagy levelező tagozaton szerzett oklevelet. Ez a tény a tanítóképző főiskoláról kialakított értékeléseiket jelentős mértékben befolyásolja (7. táblázat):

7. táblázat

A tagozat, amelyen diplomát szerzett	A főiskola megítélése, minősítése			Együtt
	kifejezetten jó, lényegében jó	megfelelő, de lényeges fenntartásokkal, jó és rossz vegyesen	kifejezetten rossz	
Nappali	26	38	36	100
Esti-levelező	25	20	55	100

Feltűnő a „rossz” minősítések aránykülönbsége a tagozatok között. Míg a nappali tagozaton végzettek egyharmada, addig a volt esti—levelező hallgatóknak több mint a fele tartotta egyértelműen kifogásolhatónak az intézményben folyó oktatást, a tanulókkal való bánásmódot.

⁷ A kérdőívek tanítóképző főiskolára vonatkozó kérdéseit Sipos Katalin és Sós Ágnes dolgozta fel.

A válaszok tartalmát tekintve, a nappali tagozaton végzetek általában főiskolájuk színvonalának értékeit méltatják vagy bírálják, az esti—levelező tagozatról kikerültek többsége magát az adott tagozat létjogosultságát, elsősorban a levelezőét firtatja, sőt vonja kétségbe:⁸

„Azt reméltem, hogy valóban főiskolai szintű műveltséget fog adni, ezt nem kaptam meg... A levelezőket félvállról veszik, kevés a jó előadás, nagy a megterhelés, sok írásbeli munka van, nem kaptunk szakmailag annyit, mint vártuk. *Igy ez az egész nem jó*, de hogy hogyan, azt nem tudom.” (Esztergom) „Értelmes emberek tanítottak. Még a levelezőktől is követeltek. A konzultációk viszont teljesen értelmetlenek. Itt a tartalomjegyzéket olvasták föl... *Eleve rossznak tartom a levelezést*, a levelező oktatást, a konzultációt nem nyújt segítséget. *Ha rajtam múlna, megszüntetném a levelező tagozatot.*” (Baja)

„Nem volt szükség a konzultációkra. Meg lehet anélkül is csinálni. Magamnak kellett megtanulni mindent, csak a vizsgára tanítottak. Ne legyen levelező, csak esti.” (Baja) „Mikor én végeztem, az esti tagozat nulla volt...” (Esztergom) „Az esti semmit sem tanít meg igazán... Nem fölösleges, de csak papírszerzési forma.” (Budapest)

A nappali tagozaton végzetek véleménye erősen differenciálódik. Részben aszerint, hogy mikor végeztek: a korábbi években főiskolára járók közül viszonylag többen értékelik pozitívan a főiskolát, mint a frissen végzetek közül. Bizonyos különbség mutatkozik meg aszerint is, hogy melyik főiskolát látogatták. A budapesti általános iskolákba került, vidéken végzett fiatal tanítók közül feltűnően sokan emlékeznek vissza szívesen a bajai, a jászberényi és a sárospataki főiskolára:

„Imádtam odajárni. Jó híre is van. Amit tanultam, ott tanultam. Úgy éreztem, felkészítettek a tanításra. Jó csoportvezetőnk is volt. Azóta is levelezünk. Teljesen felkészülve jöttem a pályára.” (Baja)

„Szerettem odajárni, és úgy érzem, hogy már az új tantervre készített elő benünket. Már integrált anyanyelvi órákat kértek tőlünk, megadták a lehetőséget a kísérletezésre. Tanyai kollégiumot patronáltam, azt is megismertem. Nagyon művelt, felkészült szakemberek oktattak.” (Jászberény) „Felkészítettek a pályára. A tanítási gyakorlatok nagyon jól hasznosíthatók. Jó tanáraink voltak...” (Sárospatak)

A különböző főiskolákon végzetek azonban igen eltérő véleményeket és szubjektív állásfoglalásokat fogalmaznak meg. Néhány példa az előbbi „jó”, „vegyes”, „rossz” megítélésekre:

„Lényegében jó. Korszerű képzést nyújt. Korszerűbbet, mint amit a mindennapi gyakorlatban használni lehet vagy már használnak. Mi például voltunk Szentlőrincen. Hát, az elkápráztató. Az idősebbek el sem tudják képzelni.” (Budapest)

„Rendkívül korszerűen berendezett, ideálisan felszerelt iskola. A lélektan tanulása nagyon hasznos volt, s ezenkívül örömet is szerzett.” (Budapest)

„Szerettem odajárni — elméletben jó felkészítést adott; jó volt a gyakorló félév.” (Budapest)

„Nagyon elméleti oktatás volt. Tudományos munkát is lehetett végezni. De több gyakorlatra volna szükség.” (Esztergom)

„Jók voltak a tanárok. A közérzet nem annyira. KISZ-élet volt, de demokrácia nem volt, a fiatalok nem szabhatták meg saját életüket.” (Budapest)

„Hasonlítson a képzősök élete jobban a többi főiskolások életéhez. Ez egy elavult gépezet... Az emberek az iskolát el akarják végezni, de kijátsszák az elviselhetetlen szabályokat, ahelyett, hogy fellázadnának ellenük. (Győr)

„Nagyon rosszul éreztem ott magam, elvették az ember kedvét mindentől. Nagyon nem szerettem odajárni. Egyrészt a csoporttársak között is széthúzó volt a kapcsolat, de a tanárok és diákok között sem volt jó a viszony. Féltünk a pedagógusoktól. Én el

⁸ A kérdőív kérdéseire adott válaszokból vett idézeteket természetesen név nélkül közöljük, mint ahogy magán a kérdőíven se szerepel az adatszolgáltató neve. Csúpan azt tüntetjük fel idézetenként, hogy a megkérdezett melyik főiskolán szerezte dip-is akarom felelteni az egészet, nem akarok emlékezni rá. Nem úgy kezeltek benlómáját.

nünket, mint egy felsőoktatási intézményben tanuló felnőttet, diákot, hanem mint általános iskolásokat.” (Budapest)

„A pestiről nem jó, a jászberényiről jó. Ott sokkal emberibbek voltak, emberibb volt a hang, szívesen beszélgettek velünk. Pesten úgy bántak a hallgatókkal, hogy az rettenetes. A tanárok nagy ellentétben voltak egymással, és ezt nagyon lehetett érezni.” (Jászberény — Budapest)

Megfigyelhetjük, hogy a „jó” értékelések általánosabbak, kevésbé expresszi-
vek, mint azok, amelyek a negatívumokat fejtik ki vagy sorolják fel. Szembe-
tűnő a pozitív tartalmú válaszokban a személyes kapcsolatok kiemelése (... jó
évfolyamtársak, barátok, jó csoport stb.). Szuperlatívuszokkal ezekben az esetek-
ben nemigen találkozhatunk — legfeljebb egy-egy szeretett tanár megítélésé-
nél —, míg az ellenkező kategóriához sorolható válaszok egyharmada szélső-
ségesen elítélő volt (az összes válaszolók 14%-a).

Az erősen bíráló és elítélő nyilatkozatokban főként a főiskola légköre ellen
fakadnak ki. (A válaszok 30%-a tért ki külön is a főiskola légkörével, szellemé-
vel kapcsolatos kérdésekre: ebből 26% adott negatív megítélést, és csak 4% tar-
talmazott pozitív értelmű megállapítást.) A negatív válaszok nyomasztónak ne-
vezik ezt a légkört, úgy érzik, hogy a tanítóképző inkább mint kisiskolásokkal
bánt velük és nem úgy, ahogy egy felsőoktatási intézménytől elvárható lenne.
Tiltakoznak az autokratizmus ellen, a demokratizmus szükségességét hangsú-
lyozzák, egyenrangúságot igényelnek, választási lehetőséget az óralátogatások-
ban, segítőkész bírálatokat a gyakorlati oktatás során. Többen sérelmezik, hogy
ideális pedagógust akarnak nevelni belőlük, miközben a képző nemegyszer
éppen ellenkező példákkal szolgál:

„Jó pedagógust akarnak nevelni rossz módszerrel, rossz példával. Őket tisztelni
kellett, de ők nem tiszteltek minket... Az óraadók úgy viselkedtek, hogy hülye kis
tanítóknak néztek bennünket. Szemléletben teljesen rossz volt az egész.” (Budapest)

„Senki nem mondta, hogy ne kenődj el, te számár: majd legközelebb lesz jobb is. Ezért
mindig nagyon hamar letörtem. Rengeteget sírtam is. Foglalkoztam azzal a gondo-
lattal is, hogy nem fejezem be, elmegyek a pályáról.” (Budapest)

„Kisdedóvó intézet. Korlátozza az önállóságot, az alkotószellemet.” (Budapest)

„Nagyobb önállóságot a diákoknak, tiszteljük bennük az embert!” (Esztergom)

ELŐADÓK, TANÁROK A FŐISKOLÁN — AHOGY A FIATAL TANÍTÓK MA LÁTJÁK

Anélkül, hogy interjúink során konkrét kérdést tettünk volna fel a főiskolai
tanárok, előadók szakmai felkészültségével, pedagógusi habitusával, emberi
magatartásával kapcsolatban, a válaszok egy jelentős részében kaptunk ilyen
irányú megjegyzéseket, értékeléseket, esetenként személyre szóló elismeréseket.

A fiatal tanítók — úgy is mint pedagógusok, úgy is mint nemrég, sőt sok-
szor jelenleg is diákok — más szakmájú kortársaikhoz képest különlegesen fon-
tosnak tartják a pedagógus, az őket oktató tanár, előadó személyiségét. Első
helyre az előadó emberi vonásait, magatartását, példamutatását helyezik, majd
természetesen szakmai felkészültségét, tudását, előadói-pedagógiai rátermettsé-
gét. Világos, hogy egy pedagógusképző intézmény tanára közvetlenebbül jelent
mint ember is modellt a leendő pedagógusoknak, mint egy technikai tantárgy
előadója a leendő műszaki szakemberek számára. A tanítójelölteket nap nap
után foglalkoztatja, hogyan fognak majd rájuk nézni a gondjaikra bízott gyer-
mekek. Innen bennük a modell iránti rendkívül erős igény, mely ha méltó tár-
gyat kap, szinte rajongásba csap át. De ugyaninnen vezethető le rendkívül kri-
tikus igényességük és érzékenységük, ha szöveg és magatartás között ellent-
mondást érzlelnék. Mindez magyarázza a megfogalmazások végletes szenvedé-
lyességét:

„Volt olyan tanár, aki nagy elméleti tudással rendelkezett, ott nem unatkozott senki, egyedül ő volt az, aki tisztelte a nőket.” (Budapest)
„A tanítóképző főiskolán két tanár volt, aki mint ember is adott valamit, az ő példájuk alapján én is ezt akarom.” (Budapest)

Jó néhányan az oktatók szakmai tudását tekintik a legfőbb mércének, aminek alapján a főiskola egészét megítélik:

„Jó, erős tanítóképző. A tanárok jók, pedagógiaiilag felkészítenek, megbízható, szilárd alapot adtak.” (Baja)

Több fiatal tanító rugalmasabb szervezeti keretektől, felsőoktatásra jobban hasonlító színvonalától, formáktól és módszerektől, és az előadók jobb megvalósításától várná a tanítóképző főiskolák megújulását:

„Olyanok menjenek a tanárképzőbe, akik jó előadók. Ne tankönyvből tanítsanak, az ugyanis elolvasható.” (Győr)

„Fakultatívva tenném az előadásokat. Nagy részük nem adott többet, mint a könyv... A tanárok is jobban felkészülnének akkor, hogy el ne veszítsék a hallgatóikat. És ha új eredmények vannak, ezt mondják is el a hallgatóknak.” (Budapest)

Magas színvonalú szaktudás és modellül szolgáló pedagógusmagatartás mellett a fiatal tanítók azt is elvárják a tanítóképzős tanároktól, hogy reálisan készítsenek fel az iskolai valóságra, hogy nyíltan beszéljenek a pedagógus pálya nehézségeiről, a konfliktusokról, amelyekkel az iskolában és környezetében találkozhatnak. A munkában eltelt évek tapasztalatai, az általános iskolai viszonyok megismerése sok fiatal tanítóban támasztott kétséget az iránt, hogy főiskolai tanáraik egy része tanított-e valaha, s tudja-e egyáltalán, melyek a nevelési, pedagógiai feladatok, lehetőségek az alsó tagozatban:

„Olyan előadókat vennék fel, akik rendelkeznek alsó tagozatos, jó 15 éves múlttal. Nem középiskolai képesítésűeket alkalmaznék. Nem olyat, aki esetleg középiskolában tudja, mit kell csinálni, de általánosban nem, az alsóról meg éppen fogalma sincs.” (Budapest)

GYAKORLATI KÉPZÉS A FŐISKOLÁN — A FIATAL TANÍTÓK VÁLASZAI TÜKRÉBEN

Nem elegendő: „Az egy hónapos gyakorlat helyett 2 vagy 3 hónapos kellene, vagy pedig féléves, mint régen volt.” (Győr)

Életidegen: „A gyakorló iskola hamis dolog, mert igazi pedagógiai helyzeteket nem láttunk. Steril környezet volt.” (Budapest)

Ez a két választípus a leggyakoribb. Szinte teljes egyöntetűség tapasztalható a gyakorlati képzésre vonatkozó kifogások, javaslatok tekintetében. A gyakorlati képzés egyaránt első helyre került a kérdőíveken, mikor arról kellett nyilatkozni, hogy mi a legjobb, leghasznosabb a főiskolai képzésben, és akkor is, mikor a legproblematikusabb területet nevezték meg. Élre került, mikor arról volt szó, hogy mi kapjon nagyobb teret és súlyt a főiskolán, de akkor is, amikor az volt a kérdés, hogy mi áll leginkább ellentétben a valóságos feladatokkal.

A külső (nem gyakorló) iskolában szervezett egyhónapos gyakorlattal a megkérdezettek általában elégedettek, mert jövő munkájukra vonatkozó alapvető tapasztalatokat nyújt, csak időtartamát keveslik, és előbbre is hoznák. A főiskola gyakorló iskolájában tartott gyakorlati tanításról szóló vélemények a következő módon csoportosíthatók:

1. Vannak, akik nagyon *hasznosnak* tartják, színvonalával elégedettek, csak *keveslik*.

„Kevés, de nagyon sokat tanultam. A gyakorlatok jelentették a legtöbbet a három év alatt.” (Budapest)

„A legfontosabb és a legjobb a tanítási gyakorlat volt. Innen hoztam a legtöbbet magammal mostani munkámhoz.” (Budapest)

„Leghasznosabb számomra a gyakorlati oktatás volt. Sok segítséget kaptam. Több lehetne, nagyobb hangsúlyt kéne arra fektetni, hogy minden tantárgyat taníthassunk.” (Esztergom)

2. A válaszolók másik csoportja mai tapasztalatai alapján úgy véli, hogy az órák légköre, a gyermekanyag, az osztálylétszám, a szemléltető eszközök *nem a valóságos iskolai körülményeket tükrözik*. Nagyrészt ebből az „életidegenség”-ből adódik nevelési-oktatási problémáik egy része is.

„Üvegház jellegűek a gyakorlatok. Ott tizennyolcas gyerekszám, itt 40.” (Baja)
„A gyakorlati órákon steril kísérleti körülmények között tanítottunk. Olyan órákat kellett tartanunk, amiket az iskolában nem lehet, és ez állandó lelkiismeretfurdalást okoz.” (Budapest)

„Nem rossznak mondanám, csak kevés gyerekkel többet mutattak. Az optimálisat, azt, hogy milyennek kell lenni. A valóságban ez kivitelezhetetlen. Ez a célt mutatja, nem a realitást. Ez nem rossz, csak nem lehetséges.” (Budapest)

3. Mások azt válaszolták, hogy a tanítási órák levezetésében nem volt lehetőségük, hogy eltérjenek a *merev utasításoktól*, az órák tervezésében, főleg a nevelés terén *nem használhattak alternatív megoldásokat*, az egyéni kezdeményezéseknek, ötleteknek nem biztosítottak teret.

„Leghasznosabbak számomra a tanítási gyakorlatok voltak. Rossznak, elavultnak tartom azonban a merev órafelépítést. Nem tekintették ugyan szentírásnak, de a képzés tanítási gyakorlatainkat meghatározta.” (Budapest)

„A tanítási gyakorlatban nem a tartalom volt a lényeg, nem a vázlat felépítése, hanem az, hogy a fejlécet hogyan készítetted el. A gyakorló iskolában az osztálytanítók nem vették figyelembe a hallgatói bírálatot.” (Budapest)

4. Végül következnek azok a bíráló válaszok, amelyek az órákat értékelő *megbeszélések hangnemét és stílusát sérelmezik*, és azt a *bánásmódot*, amelyet velük szemben a gyakorló iskolában tanúsítottak.

„... A gyakorló iskolai tanítók voltak a vezető tanáraink. Gyengék voltak. Embereileg mindig éreztették, hogy mi csak kis főiskolások vagyunk. Munkájuk sem volt mindig követendő.” (Debrecen)

„A tanítás utáni bírálatoknál az embert szinte rettegés fogta el. Jót alig találtak az órában. Nagyon agresszívek voltak. Nem elég volt maga a gyakorlat, de amit ott végigszenvedtünk, az éppen elég volt.” (Budapest)

A vélemények csoportosítása után közöljük az összesítő minősítéseket (százalékos megoszlásban) a főiskolai gyakorlati-képzési formákról (8. táblázat):

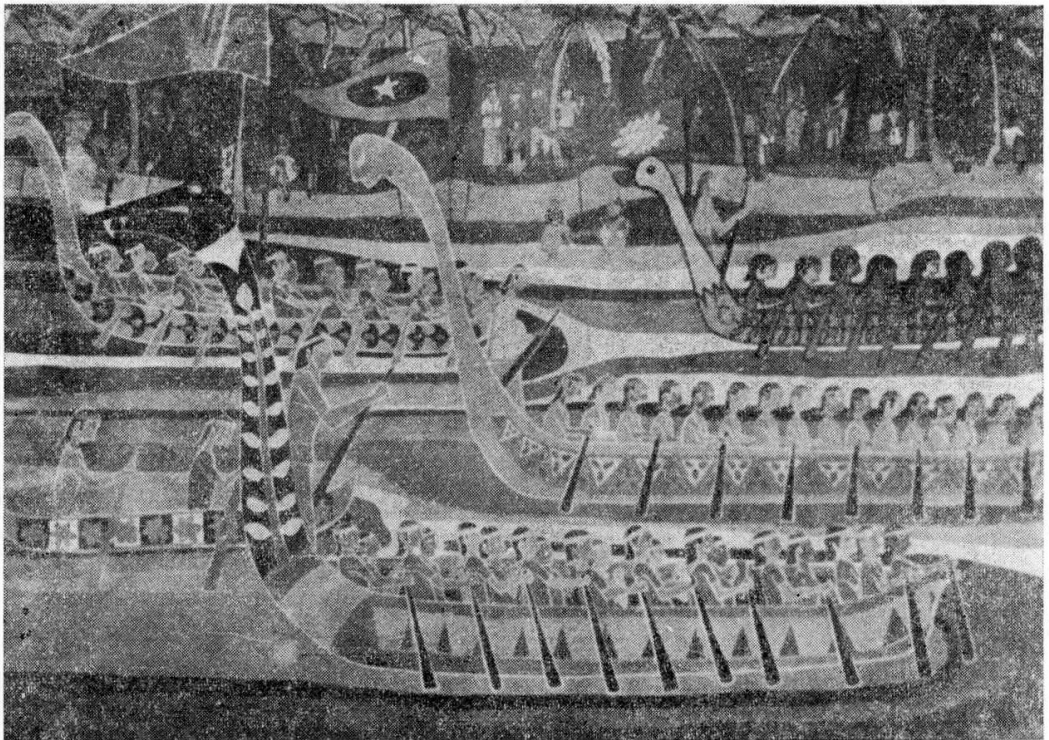
8. táblázat

Gyakorlati képzési forma	Mi a véleménye a gyakorlati képzésről?			Együtt
	jó, fontos, megfelelő	rossz, gyenge	vegyes (van, ami jó, van, ami rossz)	
Tanítási gyakorlat	44	36	20	100
Napközis gyakorlat	27	60	13	100
Kisdobos vezetési gyakorlat	27	62	11	100

A végzett hallgatók, mostani fiatal tanítók utólagos értékelésének ismeretével — ahogy ezt bevezetőül is leszögeztük — nem a tanítóképző főiskolai képzés-nevelés problémáinak az objektív elemzése volt a célunk. Vizsgálatunk

témája a fiatal tanítók pályára kerülése, társadalmi beilleszkedése, pályakezdő iskolai tevékenysége volt. De a pályára kerülésnek kihagyhatatlanul fontos szakaszát jelentik a tanítóképző főiskolai évek és azok a hatások és benyomások, amelyeket ezek az évek a már munkában levő fiatal tanítókra hátrahagynak. Ebből a szempontból az értékelés „utólagosságának” is különös értéke van. A már iskolában dolgozó, „mélyvízbe dobott” fiatal tanítók már saját *gyakorlatuk* alapján formálhatnak véleményt a tanítósághoz vezető útukról. Ez ad jogosultságot kritikájuknak is. Ezért kell mindenképpen meghallgatni, amit mondanak. Ami természetesen nem feltétlen elfogadást jelent. Véleményüket, álláspontjukat életútjukkal, felkészültségükkel, helyzetükkel együttesen lehet reálisnak értékelni. Így az a kérdés is feltehető, hogy vajon nem éppen a főiskola előtti gyengébb tanulmányi teljesítményeikből, a főiskola szükséges minimális követelményeitől való elmaradásból és egyéb ilyen, „saját hibájuk” címszó alá foglalható okokból származnak-e a főiskolával szembeni panaszai, kritikájuk. Nincs okunk kétségbe vonni ilyen okok közrehatását sem. Hiba lenne azonban ezen az alapon eleve elutasítani a fiatal tanítók álláspontjából mindazt, ami kritikai jellegű.

Semmiképpen sem hagyható figyelmen kívül ugyanis az a tény, hogy a megkérdezettek nem elhanyagolható része ilyen meglepő módon, szenvedélyesen elítélő véleményeket hangoztatott — az idézeteknél jórészt sokkal élesebben is — a néhány évvel ezelőtti iskolájáról. Annál kevésbé, mert éppen az éles kritikákat megfogalmazók voltak azok, akik — az interjúk készítői és a kitöltött kérdőívek tanúsága szerint — a különböző kérdések megválaszolásánál a legtájékozottabbak, a legnyitottabbak, leginkább problémaérzékenyek voltak.

Carol Lobo (15 éves, India) „Evezőverseny”